

CARRERA-SABATÉ, J. & FERNÁNDEZ-PLANAS, A. M. (2005). **Vocals mitjanes tòniques del català. Estudi contrastiu interdialectal**. Barcelona: Horsori Editorial. 126 p.

CARLES SEGURA LLOPES
Universitat d'Alacant

Aquest petit llibre de vora cent pàgines és un paradigma d'una investigació ben feta. S'hi desenvolupa un estudi fonètic que fa servir l'utilatge experimental més recent per a descriure i analitzar les vocals mitjanes tòniques del català. L'estudi és contrastiu i es fa sobre representants de les quatre grans varietats dialectals del català: barceloní, lleidatà, valencià meridional i mallorquí.

El treball pren dos punts de vista bàsics per a un estudi fonètic: el vessant acústic, atenent a la competència productiva dels parlants, i el vessant perceptiu. L'objectiu, doncs, és la descripció de les diferències de timbre en les vocals mitjanes [e], [ɛ], [o] i [ɔ] en els quatre dialectes esmentats a través de dos mètodes. Per una banda, l'emissió per part de dotze informants dels quatre subdialectes de vint-i-quatre segments simètrics de cada vocal amb diverses consonants (oclusives bilabial i dentoalveolar sordes, nasal alveolar, fricativa alveolar sorda, vibrant i lateral: [pép], [tét], [nén], [sés], [rér] i [léí]). Per l'altra banda, la percepció dels segments corresponents a l'oclusiva dentoalveolar sentits per cent vint oients també de les quatre varietats dialectals.

Hi ha un segon propòsit: corroborar o no les observacions i comentaris fets sobre el timbre de les vocals mitjanes realitzats en estudis amb enfocaments

dialectològics, els quals disposen d'una metodologia de captació dels sons que fa servir només l'oïda de l'investigador.

La investigació comença precisament amb la descripció de les impressions auditives que han realitzat diversos estudiosos: Moll, Sanchis Guarnier, Alcover, Gili i Gaya, i a l'ALPI. En general se'n desprèn que la [e] i la [o] són més tancades en barceloní i lleidatà que no en valencià i mallorquí. En canvi, diversos estudis discrepen pel que fa a la comparança entre les varietats oriental i occidental del Principat: uns consideren més oberta la [e] i la [o] del lleidatà i d'altres les del barceloní. Quant a la [ɛ] i a la [ɔ] torna a afirmar-se que són més obertes en valencià i mallorquí i més tancades en lleidatà i barceloní. Al seu torn, també es diu que la [ɛ] és més oberta en valencià que no pas en mallorquí.

S'hi afigen les poques dades acústiques d'aquestes vocals que s'han obtingut amb anàlisis contrastives entre dialectes —cal dir que les autores participen en alguns d'aquests treballs. Es constata que totes quatre vocals són més obertes en lleidatà que en barceloní, almenys en alguns contextos; i que el balear i el valencià realitzen en tot cas les quatre vocals més obertes que en lleidatà (i, lògicament, que en barceloní). De tota manera també es veu que els estudis fan oscil·lar el lleidatà, sobretot pel que fa a la [ɔ], entre agrupar-lo amb el barceloní, tot i que amb una obertura major que aquest, i agrupar-lo amb les varietats meridionals.

El capítol segon presenta la metodologia del treball. Cal destacar que les diferències obtingudes en tot l'estudi només són tractades com a significatives si les proves estadístiques pertinents no diuen el contrari. En aquest capítol es detallen els tipus de test de percepció que es realitzen.

Els resultats es detallen en el capítol tercer, el més llarg —més de quaranta pàgines— i el més dens. S'agraeix l'ordre rigorós de l'exposició i també la utilització de taules i gràfics que ajuden a aconseguir una interpretació correcta de les dades. Tot i això, també s'ha de dir que és inevitable que el capítol adquireixi un cert to monòton, no gens atribuïble a les autores, sinó a l'eixutesa de la informació, especialment per als professionals menys avesats a la terminologia i a l'abundor de dades numèriques referides a la freqüència dels formants.

Sabedores les autores del caràcter eixut de les dades, dediquen el capítol quart a la discussió de la informació obtinguda. I, ara sí, la redacció és ben aclaridora i també els gràfics esdevenen potser menys tècnics. Tot plegat, aconseguix transmetre amb simplicitat la informació rellevant que es desprèn de totes les dades anteriors.

Pel que fa a les dades acústiques, es conclou que es manifesten dos grans

blocs dialectals difícilment destriables internament: el bloc més acostat geogràficament (lleidatà i barceloní) i el bloc més meridional i perifèric (valencià i mallorquí). A més a més, aquest bloc més perifèric conté una major obertura de timbre tant en el vocalisme anterior com en el posterior. Especialment reveladora és la figura 12, on es representen els trapezis obtinguts per a cada subdialecte. I ens constata una dada important: els valors freqüencials de les vocals tancades del bloc valencià-mallorquí gairebé coincideixen amb els de les vocals obertes del bloc lleidatà-barceloní.

Cal afegir que també es pot observar que les vocals del bloc meridional es troben més acostades entre elles, tant pel que fa al grau d'anterioritat com pel que fa al grau d'abaixament lingual. El bloc septentrional presenta unes vocals més extremes. Es corrobora així part de les dades oferides per les aportacions auditives d'autors com ara Moll o Sanchis Guarner. I, encara més rellevant, la divisió tradicional entre els sistemes del català occidental i oriental tornen a no acomplir-se pel que fa al vocalisme —hi ha ja força dades sobretot lèxiques que van en la mateixa línia. No es comproven, però, les impressions que el lleidatà s'allunya del barceloní. En prendre en consideració els quatre dialectes, la distància —constatable— entre el vocalisme del lleidatà i del barceloní es minimitza molt. Afegim, finalment, que, com és lògic, les vocals modifiquen la seua obertura segons el context consonàntic on s'emeten. I aquest context no produeix un efecte obridor o tancador homogeni per a tots els dialectes —tot i que s'ha de dir que és relativament semblant. Per exemple, mentres que el context més tancador de la [o] és la nasal en barceloní, ho és la sibilant [s] en lleidatà, la vibrant en valencià i l'oclusiva dentoalveolar en mallorquí.

Les dades perceptives llancen una informació que ens sembla molt i molt interessant. Les vocals anteriors —[e] i [ɛ]— i la —[o] del barceloní són les que es perceben com a més tancades, seguides de prop de les del lleidatà. Les del valencià i mallorquí, en canvi, són percebudes com les més obertes, tot i que la [e] i la [o] ho són més en valencià i la [ɛ] més en mallorquí. Per contra, en el cas de la percepció de la [ɔ], es veuen dos blocs dialectals: un, el bloc septentrional dels parlars del Principat i, l'altre, el bloc meridional de parlars perifèrics. Potser la [ɔ] mallorquina es percep com a més oberta atès que alguns parlants la perceben com a [a].

A més a més, les autores afigen que les confusions més freqüents es donen entre les obertes de les varietats que tenen una caracterització acústica més tancada (lleidatà i barceloní) amb les tancades dels que tenen una caracterització acústica més oberta (valencià i mallorquí). Per tant, se'n deriva, en primer lloc, que l'obertura vocàlica és relativa en cada bloc dialectal i no ab-

soluta per a tot el català i, en segon lloc, es torna a corroborar que la divisió vertical entre els dos grans dialectes del català no s'acompleix tampoc pel que fa a la percepció de les vocals.

Una conclusió final breu tanca el llibre i deixa definitivament aclarits els aspectes rellevants que s'han anat desenvolupant al llarg de l'estudi. A banda de l'apartat bibliogràfic, s'annexa un capítol on es mostren els resultats estadístics de l'anàlisi.

Comptat i debatut, un treball que em sembla modèlic i ben encertat per diverses raons: per la metodologia utilitzada, per la consideració dels vessants acústic i perceptiu, per la comparança interdialectal, per l'exactitud en les explicacions, per la mesura en l'extensió del discurs, per la claredat de l'expressió i per uns resultats que són inapel·lables i que em semblen necessaris en el bagatge general de tots els lingüistes però també, per exemple, del professorat que s'haja de desplaçar de la seua varietat dialectal.